

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО «РІДНА ШКОЛА»
AUTONOMOUS UNIVERSITY OF ZACATECAS (MEXICO)
EUROPEAN INSTITUTE OF FURTHER EDUCATION (EIDV) (SLOVAKIA)
ISRAEL TRAUMA COALITION (ISRAEL)
Sky Tel OÜ (Estonia)

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

VIII Міжнародної конференції

**Актуальні проблеми освітнього
процесу в контексті європейського вибору України**

12 листопада 2025 року

м. Київ
КНУБА

УДК 37.09

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету будівництва і архітектури
(протокол № 39 від 25 грудня 2025 року)*

Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VIII Міжнародної конференції (12 листопада 2025 року). – Київ: Видавництво Ліра-К, 2026. – 836 с.

ISBN 978-617-520-492-4

У матеріалах VIII Міжнародної конференції «Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України» висвітлюються актуальні питання професійної (професійно-технічної) освіти: вітчизняний та зарубіжний досвід; психолого-педагогічне забезпечення освітнього процесу: сучасні виклики; сучасні проблеми викладання інженерно-технічних та гуманітарних дисциплін.

Матеріали конференції розраховані на науково-педагогічних, наукових працівників у галузі педагогіки, психології, соціології, викладачів, аспірантів, студентів, а також на соціальних педагогів, соціологів, практичних психологів і соціальних працівників.

УДК 37.09

За зміст поданих матеріалів несуть відповідальність їх автори.

© КНУБА, 2026

інтелектуальної автономії. Якість інтелектуальної сфери випускника залежить від того, наскільки освітнє середовище є сучасним, гнучким, науково обґрунтованим та відповідним викликам часу. В умовах трансформації українського суспільства саме створення інноваційного освітнього простору є стратегічним завданням, що визначає інтелектуальний потенціал нації та її здатність до сталого розвитку [3; 10].

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтована освіта: теорія і практика. Київ: Либідь, 2013.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ: АПН України, 2008.
3. Вітвицька С. С. Освітнє середовище та його вплив на розвиток особистості. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020.
4. Локшина О. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: європейський і український виміри. Київ: КОНВІ ПРЕС, 2017.
5. Карамушка Л. М. Психологічний клімат освітньої організації. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2015.
6. Оржеховська В. М. Психолого-педагогічні засади розвитку особистості в освітньому середовищі. Київ: Педагогічна думка, 2018.
7. Пінчук О. П. Цифрове освітнє середовище: виклики та перспективи. Київ: Інститут модернізації змісту освіти, 2021.
8. Рогальська Я. М. Партнерська педагогіка: сучасні підходи та технології. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019.
9. Савченко О. Я. Дидактика сучасної школи. Київ: Алатон, 2018.
10. Міністерство освіти і науки України. Концепція Нової укр. школи. Київ, 2020.

УДК 159.922.7:371.782

Сіренко Вікторія Володимирівна,

здобувач вищої освіти академічної групи ПСБЗ-22

Державного податкового університету;

науковий керівник: Калениченко Руслан Арсенович,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри професійної освіти

Київського національного університету будівництва і архітектури;

доцент кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СТАНІВ У ПІДЛІТКІВ

У сучасному суспільстві проблема психічного здоров'я підлітків набуває особливої актуальності у зв'язку зі зростанням темпу життя, інформаційним перевантаженням та підвищеними соціальними вимогами. Підлітковий вік є періодом інтенсивних фізіологічних, психологічних і соціальних змін, що робить цю вікову групу особливо вразливою до впливу стресових чинників.

Саме тому дослідження причин виникнення стресових станів у підлітків та пошук ефективних шляхів їх подолання є важливим завданням сучасної психологічної науки [1].

Стрес у підлітковому віці розглядається як стан психоемоційної напруги, що виникає у відповідь на вимоги середовища, які перевищують адаптаційні можливості особистості. На відміну від дорослих, підлітки ще не володіють достатньо сформованими навичками саморегуляції та подолання складних життєвих ситуацій, що посилює негативний вплив стресу на їхній психічний стан [2].

Однією з провідних причин виникнення стресових станів у підлітків є навчальне навантаження. Високі вимоги до академічної успішності, підготовка до іспитів, постійне оцінювання та порівняння з однолітками можуть спричинити тривожність, емоційну напругу та зниження мотивації до навчання. Особливо гостро стрес проявляється в умовах невідповідності між очікуваннями дорослих і реальними можливостями підлітка [3].

Значну роль у формуванні стресових станів відіграють міжособистісні взаємини. Конфлікти з батьками, труднощі у спілкуванні з однолітками, прагнення до прийняття в групі та страх соціального відторгнення можуть виступати потужними стресогенними чинниками. У підлітковому віці зростає значущість соціальної оцінки, що підсилює емоційне реагування на міжособистісні труднощі [4].

Не менш важливими є внутрішньоособистісні причини стресу, пов'язані з формуванням самооцінки та ідентичності. Пошук власного «Я», невпевненість у собі, суперечливі почуття та емоційна нестабільність можуть зумовлювати підвищену чутливість до стресових впливів. Низька самооцінка та негативне ставлення до себе значно ускладнюють процес адаптації підлітка до життєвих викликів [5].

Суттєвий вплив на рівень стресу мають також сучасні інформаційні фактори. Активне використання соціальних мереж, постійне порівняння себе з ідеалізованими образами та надмірний потік інформації можуть спричинити емоційне перевантаження. За відсутності сформованих навичок критичного мислення це негативно позначається на психоемоційному стані підлітків [6].

Подолання стресових станів у підлітків передбачає комплексний підхід, що поєднує індивідуальні та соціальні ресурси. Важливу роль відіграє розвиток навичок саморегуляції, зокрема вміння розпізнавати власні емоції, контролювати рівень напруги та конструктивно реагувати на складні ситуації. Формування таких навичок сприяє підвищенню стресостійкості та психологічного благополуччя [7].

Ефективним шляхом подолання стресу є підтримка з боку сім'ї та значущих дорослих. Довірливі взаємини, емоційна підтримка та прийняття

сприяють формуванню в підлітка відчуття безпеки та впевненості. Важливим є створення умов, за яких підліток може відкрито висловлювати свої переживання та отримувати допомогу без страху осуду [8].

В освітньому середовищі значну роль у профілактиці стресових станів відіграють психологічні служби. Проведення психоосвітніх занять, тренінгів зі зниження напруги, розвитку емоційного інтелекту та навичок ефективного спілкування сприяє формуванню адаптивних стратегій поведінки. Такі заходи допомагають підліткам краще розуміти себе та власні реакції на стрес [9].

Крім того, важливим чинником подолання стресових станів є залучення підлітків до фізичної активності, творчої діяльності та соціально корисних форм дозвілля. Ці види діяльності сприяють зниженню емоційної напруги, розвитку впевненості в собі та формуванню позитивного емоційного досвіду [10].

Отже, стресові стани у підлітків мають багатофакторний характер і зумовлюються поєднанням навчальних, соціальних та внутрішньоособистісних чинників. Ефективне подолання стресу можливе за умови комплексного підходу, що включає розвиток особистісних ресурсів підлітка, підтримку з боку сім'ї та школи, а також системну психологічну профілактику. Подальші дослідження цієї проблеми мають бути спрямовані на розробку й запровадження програм психологічної підтримки підлітків у сучасному освітньому просторі.

Список використаних джерел

1. The Role of Transformational Leadership in the Relationship between Proactive Personality and Employee Voice among Male and Female Nurses / R Kalenychenko, V Mozalov, I Petukhova, I Yevchenko - International Journal of Organizational Leadership, 2023. [URL: https://www.proquest.com/openview/e9c8b8a9261a61be8ab18ee810fe77de/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2042242](https://www.proquest.com/openview/e9c8b8a9261a61be8ab18ee810fe77de/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2042242)
2. Калениченко Р. А. Психологія бізнесу: навч. посібник / Р. А. Калениченко [та ін.]; Держ. податк. ун-т, Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. – Ірпінь : ДПУ, 2023. – 269 с. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/11508>.
3. Volonterstvo v sotsialny roboti [Volunteering in social work] RA Kalenychenko - Kyiv: KyMU.[in Ukrainian], 2008. [URL: https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0.5&cluster=11370328157729303266](https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0.5&cluster=11370328157729303266)
4. Основи психології та конфліктології для фахової підготовки економістів: навчальн. посіб. для галузі знань «Економіка і підприємництво» Державна фіскальна служба України, Університет ДФС України РА Калениченко, ОС Харіна, КМ Доценко - Ірпінь: Державна фіскальна служба України, 2016. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi66/0048705.pdf>
5. Moroz I.M., Kalenychenko R.A., Krasyl'nyk Yu.S. Integration of contemporary trends in pedagogical education into the system of socio-psychological support for the professional growth of students / Перспективи та інновації науки. – 2025. – № 11(57). – С. 1608-1620. Режим доступу: <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/32061/32010>.
6. Ю. С. Красильник, І. М. Мороз, Р. А. Калениченко. Психологічні умови формування творчої особистості здобувача вищої освіти / Наукові перспективи. Серія «Психологія» - Київ: Наукові перспективи, 2025. – Вип. № 11(65). – С. 2377 - 2391 Режим доступу: <https://perspectives.pp.ua/index.php/np/issue/view/422/525>.

7. РА Калениченко. Вдосконалення технологій соціально-психологічного супроводу навчально-виховного процесу у ВНЗ/Соціалізація студентської молоді в процесі професійної підготовки: Зб. наук. праць/[Ківенко НВ, Богдановський ІВ, Пилипенко ОІ, Стасюк ВВ, Тарапатова НМ, Калениченко РА, Петухова Ю та інші]; за заг. ред. НВ Ківенко, РА Калениченко - Ірпінь: НУ ДПС, <http://surl.li/ptjiog>

8. Особливості комунікації педагогів із дітьми на теми пов'язані з війною /Р Калениченко, І Петухова, Ю Сілаєв - Вісник Національного університету оборони України, 2025 URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/320763>

9. РА Калениченко, ДО Пашковський. Європейські практики викладання інженерно-технічних дисциплін та можливості їх застосування в Україні / Актуальні проблеми освітнього процесу в контексті європейського вибору України: матеріали VII Міжнародної конференції (14 листопада 2024 року). – Київ : Видавництво Ліра-К, 2025. – С. 182-184. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/af9fa9d6-e961-43b6-a065-013722bbcec8/content>

10. Бізнес-переговори та посередництво: психологічний аспект : навчальний посібник / М. Ю. Заушнікова, Р. А. Калениченко, А. С. Коханець ; Держ. податковий ун-т ; Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. - Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. — 195 с. : іл. - Бібліогр. : с. 192 - 195. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/handle/123456789/13457>

УДК 378.147:316.77

Смірнов Артем Сергійович,

аспірант кафедри публічних фінансів

Державного податкового університету;

науковий керівник: Сова Маргарита Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології, педагогіки та суспільних дисциплін

Державного податкового університету

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ЧИННИКА УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У сучасному світі боротьба за вплив на свідомість людини стає не менш значущою, ніж боротьба за територію. Інформаційний простір перетворився на арену конфлікту, де провідну роль відіграє здатність людини мислити критично, розпізнавати маніпуляції та зберігати емоційну рівновагу. Саме тому освіта має стати середовищем формування когнітивної стійкості – цілісного комплексу інтелектуальних, емоційних і ціннісних компетентностей, що дозволяють людині орієнтуватися у складному інформаційному середовищі.

Як зазначає Марек Гавлік, когнітивна війна – це «новий простір конфлікту, де полем бою є людський мозок», а головна мета агресора – «зміна сприйняття світу» цільової аудиторії [3]. Для цього використовуються фейки, дезінформація, пропаганда, а також стратегічні наративи, що поступово викривляють картину реальності. В умовах російсько-української війни подібні механізми стали масовими інструментами впливу на суспільну свідомість. Саме

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів
VIII Міжнародної конференції

(Київ, 12 листопада 2025 року)

Керівник видавничого проєкту *Віталій Зарицький*
Авторська редакція

Підписано до друку 05.01.2026. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Умовн. друк. аркушів – 48,59. Обл.-вид. аркушів – 42,84.
Тираж 300.

Видавець і виготовлювач: ТОВ «Видавництво Ліра-К»
Свідоцтво № 3981, серія ДК.
03115, м. Київ, вул. С. Чобану, 24
тел.: (050) 462-95-48; (067) 820-84-77
Сайт: lira-k.com.ua, редакція: zv_lira@ukr.net